

A „B”-típusú könyvtárak épületeiről

Egy-egy örvendetes — nem kell megijedni, nem a *magnum áldomás*, hanem a sajtóvisszhang miatt —, országgraszoló könyvtárvatás nem nyugtatja meg a szakmai közvéleményt afelől, hogy közművelődési könyvtári rendszerünk oly sokszor döntőnek nevezett láncszemei, a városi, városi-járási, nagyközségi-járási könyvtárak, amelyeket jobb híján tolvajnyelvünkön „B”-típusú könyvtáraknak nevezünk, zavartalanul és folyamatosan erősödnek. Bizony, ezek a láncszemek nem oly szilárdak, mint azt sokan tudni, képzelné vagy remélné szeretnék; különösen nem azok az anyagi feltételeiket illetően, s ezeken belül is a legalapvetőbbet, az épületet tekintve. Úgy látszik, ez az a könyvtártípus, amely a legtovább bírja ki a mostoha létezési körülményeket (a megyei könyvtárak igen hamar kinőtték a magánvillákat, a községi könyvtárak számára könnyebben került a szekrény után egy-egy szoba), s ez az, amelyről a fenntartók többsége még mindig azt képzei, hogy begyömöszölve őt a minden kulturális vágyak netovábbjának megvalósulását jelentő művelődési központba, egyszer és mindenkorra megoldotta elhelyezési problémáját.

Mégis, általános anyagi természetű nehézségeink ellenére az tapasztalható, hogy számos fenntartó komolyan foglalkozik azzal, hogy „B”-típusú könyvtárának megnövekedett állománya, kibontakozó szolgáltatásai számára kedvezőbb feltételeket teremtsen, ha nem is mindjárt új, a szakmai irányelveknek megfelelő épület emelésével, de legalább a régi bővítésével, esetleg egy eddig más célokat szolgáló épület átalakításával. Ezért indokoltnak, sőt aktuálisnak tartjuk, hogy áttekintsük a „B”- típusú könyvtárak épületeinek problémakörét, annál is inkább, mert már több mint hét esztendeje, hogy utoljára *Sallai István* foglalkozott ezekkel a kérdésekkel (Az „A”- és „B”-típusú könyvtárak térszükséglete. Számítások a „Szakmai irányelvek a tanácsi közművelődési könyvtárak távlati fejlesztési tervéhez” c. dokumentum végrehajtásához. OSZK KMK, Bp. 1975. 44 l.), s mind a kívánatos épületmodellekre (övezeti tagolódás, az övezetek nagyságrendje), mind pedig — az egész országra kiterjedő felmérés alapján — a megépítendő, bővíttendő könyvtári alapterületekre konkrét javaslatokat is tett.

Sallai István vizsgálódásaihoz azért is célszerű visszatérnünk, s elemzésünk kiindulópontjául választanunk, mivel egyfelől adatai nagyjából-egészéből az 1973-as helyzetet tükrözik, s így lehetőség nyílik egy hosszabb időszak fejlődésének értékelésére, másfelől az általa kidolgozott épületmodelleket vette át — az azóta irányelvvé lefokozott — építésügyi ágazati szabvány (*ÉSZ 204/4—75 Művelődési épületek. Közművelődési könyvtárak. Tervezési előírások*. Bp. 1975. 38 l.).

Erőnkben most nem futja, hogy az idézett füzetecskében érintett minden témával foglalkozzunk — bármennyire sajnáljuk is, de el kellett tekintenünk az „A”-típusú könyvtárak és a fővárosban működő, az ottani sajátosságokhoz igazított könyvtártípusok vizsgálatától —, sőt, arra sem vállalkozunk, hogy ebben a cikkben kitérjünk a „B”-típusú könyvtárak modelljeinek elemzésére és esetleges újrafogalmazására, a meglévő épületek értékelésére vagy a konkrét építési szükségletek felülvizsgálatára és újból való megállapítására; talán majd máskor. Figyelmünket kizárólag a probléma mennyiségi oldalára összpontosítjuk, azaz a rendelkezésünkre álló adatok alapján arra teszünk kísérletet, hogy megállapítsuk, alapterületük nagyságát egy ideálképhez (a szakmai irányelvekhez) viszonyítva milyen szinten állnak vidéki „B”-típusú könyvtáraink, s továbbmenve: milyen ütemben közelítenek hozzá.

Vállalt munkánkat két nekifutással végeztük el. Minthogy Sallai István csak 66 — adatot szolgáltató — könyvtárra terjesztette ki felmérését, először ugyanezen könyvtárak fejlődését vettük szemügyre 1980-ig. Majd a *Településeink könyvtári ellátása (TEKE)* c. kiadványnak az 1980. évi adatokat tartalmazó füzetéből a városi, valamint a járási szerepkörrel felruházott városi és nagyközségi könyvtárakat (114) emeltük ki, s kísértük nyomon alapterületük változását 1976 és 1980 között. (Nem vontuk be Baja, Dunaújváros, Hódmezővásárhely, Nagykanizsa és Sopron könyvtárának alapterületi adatát, de Szentendrét igen — összhangban a Sallai-féle felméréssel.)

Nézzük Sallai István könyvtárait! Az első táblázat rovataihoz néhány megjegyzést kell előrebocsátanunk.

A *település nagysága*. Sallai — és nyomában a tervezési előírások — csak négy lélekszám-kategóriát (— 10 000, 10 000 — 20 000, 20 000 — 30 000, 30 000 —) állított fel, úgy véltük azonban, hogy pontosabb képet ad a részletesebb bontás.

A *könyvtárak száma*. Érdemes megjegyezni, hogy a 66 könyvtár nagyjából hasonló arányban oszlik meg a település nagysága szerint, mint a később vizsgált 114 könyvtár, mégsem tekinthető reprezentatív mintának együttesük, mert nem kiválasztás, hanem válaszolási készségük alapján kerültek ide.

Javasolt átlagos alapterület. Fel kell hívnunk olvasóink figyelmét arra, hogy Sallai István nem alkalmazta mechanikusan az általa kialakított normatívákat, hanem a helyi körülményeket, adottságokat, terveket, sőt a folyamatban levő építkezéseket is mérlegelve állapította meg egy-egy település könyvtárának kívánatos nagyságát. Ezért az általa javasolt alapterületi értékek átlaga — kivéve a legmagasabb és a legalacsonyabb lélekszámú kategóriában — alacsonyabb, mint az illető településre kidolgozott modellé (lásd később).

Javasolt összes alapterület. Ez az érték egyaránt tartalmazza a meglévőkből megtartandó épületek, épületrészek, továbbá a bővítmények és az új épületek adatait.

Egy könyvtár átlagos alapterülete. Az 1976-os és az 1980-as értékeket a TEKE központi könyvtárak adatait felsoroló fejezetéből állapítottuk meg. Ennek megfelelően, ha egy központi könyvtár több telephelyen (például a gyermekrészt más épületben) is működik, alapterületében valamennyi használt helyisége benne foglaltatik; nem így a fiókkönyvtáraié, amelyek területét mi sem adtuk hozzá a központi könyvtárhoz.

Beállási szint. A javasolt alapterületet vettük száz százaléknak, s ehhez mértük a meglévő alapterületeket, nem törődve azzal, hogy ezek egy részét Sallai István nem vette tekintetbe a könyvtárak számára javasolt építési-bővítési megoldásoknál.

(1. táblázat.) Magáért beszél a jó táblázat, ezért szükségtelen magyarázatni; reméljük, hogy ez az összeállítás is helytáll magáért. Mégis, néhány mondanivalóját szeretnénk szavakkal is megismételni.

1. Ezek a „B”-típusú könyvtárak bizony csupán „kvázi B-típusúak”. Átlagos alapterületüket nézve még 1980-ban is csak egy nagyobacska „C”-típusú községi könyvtárnak felelnek meg. (Az más kérdés, hogy az utóbbiak ténytámaai is csak kullognak a szakmai irányelvek előírásai mögött.)

2. A viszonylag legjobb helyzetben a középmezőny városai vannak; igaz, hogy ide tartozik a vizsgált 66 könyvtárból 48. A 10 000 lakostól 30 000-ig terjedő kategóriákban levő könyvtárak átlagos alapterülete 1980-ban igencsak közelít a javasolt érték feléhez, ám ezek beállási szintje már a kiindulási időpontban, 1973-ban is 30 százalék körül mozgott; a legdinamikusabb fejlődés ezekben a kategóriákban volt tapasztalható.

3. Szinte azt mondhatnánk, minél nagyobb a település, annál rosszabb könyvtárának elhelyezése. A 30 000 fölötti lélekszámú városok könyvtári alapterületei nemcsak a legalacsonyabb beállási szinten stagnálnak, hanem abszolút számokban is rosszul állnak: a két legnagyobb város átlaga nem érte el a nyolc év folyamán sohasem, s nem éri el ma sem a legalacsonyabb lélekszámú településkategória átlagát (1980: 198, illetve 302 négyzetméter), az öt utánuk következő „nagy” központosított alapterületi átlaga pedig alig, 10 négyzetméterrel haladja meg az utolsó előtti kategóriáét (1980: 439, illetve 429 négyzetméter). Fejlődési ütemről alig beszélhetünk: az előbbieket beállási szintje nyolc év alatt 2,1, az utóbbiaké 4,5 százalékkal emelkedett.

4. A 10 000-nél kevesebb lakosú települések fejlődése elmaradt ugyan a középmezőnyétől, ám a beállási szint 13,1 százalékos emelkedése könyvtáranként átlagosan 101 négyzetméter alapterületnövekedést jelentett. S talán éppen a legkisebb könyvtáraknál mutatkozik meg leglátványosabban a másfélszeresre való bővülés.

Mielőtt továbbmennénk, vessünk még egy pillantást Sallai István 1973-as adatainak összesítésére (2. táblázat).

1. táblázat

A település nagysága (a lakosok száma)	A könyvtárak száma	Javasolt átlagos alapterület (m ²)	Egy könyvtár átlagos alapterülete (m ²)		Javasolt összes alapterület (m ²)	A könyvtárak alapterülete összesen (m ²)				Beállítási szint százalékában					
			1973	1976		1980	1973	1976	1980	1973	1976	1980	1973	1976	1980
35 000—40 000	2	1860	168	221	198	3 720	317	442	396	8,5	11,9	10,0			
30 000—35 000	5	1730	361	371	439	8 690	1 806	1 865	2 195	20,9	21,4	25,4			
20 000—30 000	15	1256	378	425	598	18 840	5 676	6 372	9 972	30,1	33,8	47,6			
15 000—20 000	11	958	322	356	460	10 538	3 543	3 919	5 086	33,6	37,2	48,0			
10 000—15 000	22	858	254	330	429	18 876	5 579	7 284	9 434	29,6	38,5	50,0			
10 000 alatt	11	771	201	280	302	8 481	2 214	2 860	3 394	26,1	33,7	39,2			
Összesen	66	1047	290	344	445	69 105	19 135	22 712	29 377	27,7	32,9	42,5			

2. táblázat

A település nagysága (a lakosok száma)	A könyvtárak száma	Sallai István javaslatára szerint			Összesen
		megmaradó alapterület (m ²)	bővítési szükséglet (m ²)	új építlet (m ²)	
35 000—40 000 ;	2	—	—	3 720	3 720
30 000—35 000	5	1 054	1 600	6 020	8 574
20 000—30 000	15	3 844	4 190	10 680	18 714
15 000—20 000	11	2 204	2 311	5 990	10 505
10 000—15 000	22	4 202	5 120	9 503	18 825
10 000 alatt	11	684	2 000	5 800	8 484
Összesen	66	11 988	15 121	41 713	68 822

(Az 1. és a 2. táblázat összes alapterülete — 69 105 m² és 68 822 m² — közötti elhanyagolható, alig 300 m²-es eltérés az átlagadatokból következik).

Ebből a táblázatból mindennél fontosabb az a tény, hogy a Sallai István által — ismételjük, szerényen — számított szükséges alapterületnek 17,4 százalékkal (11 988 négyzetméter) rendelkezünk 1973-ban. Ezért még ha feltételezzük is, hogy az a 10 242 négyzetméter, amivel a 66 könyvtár hét év alatt bővült (lásd az első táblázatot), teljes egészében számításba vehető a végleges elhelyezés megoldásakor, akkor bizony nem 42,5 százalékos, hanem csak 32,3 százalékos 1980 végén a beállási szint. (Az első táblázatban összesített beállási szintként 1973-ban kimutatott 27,7 százalékos érték magában foglalja azokat az alapterületeket is, amelyekkel Sallai István szerint nem lehet számolni a jövőben.)

Bennünket azonban nemcsak az a 66 könyvtár érdekel, amely annak idején választott Sallai István érdeklődésére, hanem valamennyi „B”-típusú könyvtár. Nézzük most, mi történt ezzel a 114 könyvtárral 1976 és 1980 között. A 3. táblázat rovataihoz a következő megjegyzéseket fűzzük.

A település nagysága. Célszerűnek látszott egy újabb kategóriát felállítani, mivel egyrészt ugyanaz a két város (Cegléd, Ózd) került ide, amely az 1. és a 2. táblázatban a legfelső kategóriába tartozott, másrészt harmadikként Erd is társult hozzájuk. (A besorolás az 1980. évi TEKE lakosságadatai szerint történt.)

A könyvtárak száma. A vizsgált könyvtárak száma csaknem megduplázódott; a két legfelső és a legalsó kategóriába a korábbihoz képest aránylag több, a középsőkbe kevesebb könyvtár jutott.

Javasolt átlagos alapterület. Továbbra is a Sallai-féle átlagértékekkel számoltunk; a teljes halmazra vonatkoztatott átlagos alapterület valamicskével nagyobb (1056 négyzetméter) lett az egyes településkategóriákba sorolt könyvtárak arányának csekély mértékű megváltozása következtében.

Javasolt összes alapterület. Adatok hiányában nem tüntetjük fel a távlatilag is megtartandó alapterületet, a bővítést és a teljesen új beruházást.

Beállási szint. Az arányszám egyaránt kifejezi a javasolt és a tényleges alapterület közötti viszonyt mind az összes, mind az átlagos alapterületet tekintve.

Le kell írunk: „B”-típusú könyvtáraink alapterülete öt év alatt 7 százalékkal közelített a szükségesnek ítélt szinthez, s ez nem jelent mást, mint hogy ilyen ütemben kilenc ötéves tervidőszak alatt éri el azt. S megismételjük, ekkor feltételeztük azt, amit nem lehet: hogy tudniillik minden jelenleg könyvtári célra szolgáló négyzetméter a jövőben is használható lesz. Természetesen kedvezőbb képet festhetnénk, ha az 1976-os értékeket vennénk alapnak, 100 százaléknak, s ehhez viszonyítanánk a fejlődést. Nem tehetjük, mert ez önbecsapás volna: a magasabb százalékok mögött nem áll több megépült alapterület! A szükséglethez kell mérnünk, nem pedig az abnormálisan alacsony kiindulási helyzethez.

Sallai István felméréséhez képest kedvezőtlenebb, de hitelesebb képet mutat ez a tábla; ugyanis — feltételezhetően — neki az igyekvőbb, jobb helyzetben levő könyvtárak válaszoltak. Szembetűnő az alacsonyabb 1980-as beállási szint a 20 000 — 30 000-es kategóriában (1. táblázat: 47,6 százalék, 3. táblázat: 34,4 százalék) és a 10 000 — 15 000-esben (50, illetve 33,9 százalék); a helyzet egyedül a 30 000 — 35 000 (40 000)-es kategóriában változott előnyösen (25,4, illetve 35,5 százalék).

Legélénkebben a 15 000 — 30 000 lakosú városokban építkeztek, a könyvtárak alapterülete itt majdnem kétszer olyan gyorsan nőtt, mint az átlag (12,7, illetve 7 százalék).

Menjünk azonban tovább. Vessük egybe épületeink adatait a *Tervezési előírásokban* közölt ajánlott értékekkel. Nem mintha ezeket kielégítőnek tartanánk — hiszen kidolgozásukkor még nem lehetett előre látni azokat a fejleményeket (az ellátási rendszerek kialakulása, az AV-dokumentumok rohamos térnyerése, az iskolai használat tömegessé válása, a raktári állomány gyors fejlődése stb.), amelyeknek térigényei is kényszerítően jelentkeznek, ezért az ezer lakosonként számított 50—60—70 négyzetméteres komplex normánál minden valószínűség és a nemzetközi tapasztalatok szerint is realisabb a 100 négyzetméteres norma —, de szakmai irányelvként pillanatnyilag ezek vannak érvényben (4. táblázat).

A helyzet nem vált rózsásabbá, de — főként annak következtében, hogy a 30 000-nél nagyobb lélekszámú városokat egy kategóriába vonta — a táblázat

3. táblázat

A település nagysága (a lakosok száma)	A könyvtárak száma	Javasolt átlagos alapterület (m ²)	Egy könyvtár átlagos alapterülete (m ²)				Javasolt összes alapterület (m ²)	A könyvtárak alapterülete összesen (m ²)					Beállási szint százalékban											
			1976	1977	1978	1979		1980	1976	1977	1978	1979	1980	1976	1977	1978	1979	1980						
40 000 fölött	3	1880	191	191	191	191	184	572	572	572	572	572	572	572	572	572	572	10,2	10,2	10,2	10,2	10,2	9,9	
20 000—40 000	13	1730	422	468	465	511	610	22 490	5 488	6 087	6 040	6 040	6 040	6 040	6 040	6 040	6 040	6 040	27,0	26,9	26,9	26,9	26,9	35,3
10 000—20 000	21	1256	373	394	396	410	431	26 376	7 831	8 264	8 306	8 306	8 306	8 306	8 306	8 306	8 306	8 306	31,4	31,5	32,6	32,6	32,6	34,3
15 000—20 000	19	958	318	331	398	415	440	18 202	6 048	6 280	7 560	7 560	7 560	7 560	7 560	7 560	7 560	7 560	34,5	34,5	41,5	43,3	45,9	45,9
10 000—15 000	35	858	243	244	282	279	291	30 030	8 509	8 544	9 185	9 185	9 185	9 185	9 185	9 185	9 185	9 185	28,4	30,5	32,5	32,5	33,9	33,9
10 000 alatt	23	771	222	217	237	237	252	17 733	5 095	4 988	5 447	5 447	5 447	5 447	5 447	5 447	5 447	5 447	28,1	30,7	30,7	30,7	32,7	32,7
Összesen	114	1056	294	305	325	342	367	120 411	33 543	34 735	37 110	38 951	38 951	38 951	38 951	38 951	38 951	38 951	28,9	30,8	32,4	32,4	34,8	34,8

4. táblázat

A település nagysága (a lakosok száma)	A könyvtárak száma	Egy könyvtár átlagos alapterülete (szakmai irányelv) (m ²)	Javasolt összes alapterület (m ²)	1976-ban		1980-ban			
				Egy könyvtár átlagos alapterülete (m ²)	Összes alapterület (m ²)	Beállási szint	Egy könyvtár átlagos alapterülete (m ²)	Összes alapterület (m ²)	Beállási szint
30 000 fölött	16	1860	29 760	6 080	20,4	530	8 488	28,5	
20 000—30 000	21	1440	30 240	7 831	25,9	481	9 043	29,9	
10 000—20 000	54	1030	55 620	14 557	26,2	343	18 550	33,3	
10 000 alatt	23	700	16 100	5 095	31,6	252	5 800	36,0	
Összesen	114	1155	131 720	33 543	25,5	367	41 881	31,8	

szebbet mutat. Ha alacsony, mintegy egyharmados beállási szinten is, kialakult a könyvtárak átlagos alapterületének egészséges sorrendje: az egyes településkategóriák átlagos könyvtárai között 100—100 négyzetméternyi különbség van 1980-ban. Tehát látszólag helyreállt a világ rendje: minél nagyobb a település, annál nagyobb a könyvtára. Csak Ceglédet, Ózdot, Érdet tudnánk feledni! S e 16 könyvtár átlagának emelkedéséhez Vác egyedül 1200, a kazincbarcikai kihelyezett gyermekkönyvtár pedig 400 négyzetmétert hozott.

Ugyanakkor arra is rá kell mutatnunk, hogy minél kisebb a település, annál magasabb a beállási szint; számos oka lehet annak, hogy ezekben a városokban-nagyközségekben könnyebben mozgósíthatók könyvtári célra a helyi erőforrások, könnyebben kerül „uraságoztól levetett” épület.

Az öt év átlagos területgyarapodását a következőképpen érzékeltethetjük: a 10 000-nél kisebb lélekszámú településeken működő minden könyvtár egy szobával (30 négyzetméter) bővült; a 10 000 — 20 000 lakosú városok könyvtárai egyenként egy lakótelepi háromszobás lakásnyi (73 négyzetméter) többletet kaptak; a 20 000 — 30 000 lakosú városok könyvtárainak csak egy kétszobás lakótelepi lakás (58 négyzetméter) jutott, s egyedül a 30 000-nél nagyobb népességszámú városok könyvtárai büszkélkedhetnek egy-egy kétszintes családi ház alapterületének megfelelő (151 négyzetméter) bővüléssel.

Ez a fejlődés azonban nem jelent többet, mint hogy a szakmai irányelvekben előírt épületnagyságokat ilyen fejlődési ütem mellett (6,3 százalék) tizenegy ötéves ternv alatt érhetjük el. S ez még optimista becslés, mert nem tudjuk megmondani, hogy az öt év alatt épült 8338 négyzetméterből (egy könyvtárra ebből átlagosan 73 négyzetméter jut) mennyi számít tényleges, a távolabbi jövőben is használható fejlesztésnek. S hol van még az a felmérés, amely könyvtárépületeink állagáról is tájékoztatna?!

Summa summarum: Ha minden meglévő könyvtári négyzetméter megtartható volna, még akkor is 90 000 négyzetméterre lenne szükség városaink könyvtári szolgálatának szolid, egyáltalán nem túlméretezett és távolról sem luxusszínvonalú elhelyezéséhez. A mai építési árakkal számolva ez két-, két- és félmilliárd forint közötti összeget jelent. Hogy ez sok vagy kevés, úgy véljük, azon múlik, mihez viszonyítjuk.

Végezetül a sok átlag, százalék és összesítés után, a helyzet érzékletesebb bemutatása végett szeretnénk egy rövid áttekintést adni a viszonylag kedvezőbb elhelyezési körülmények között működő „B”-típusú könyvtárakról, s persze azokról is, amelyek súlyos bajban vannak.

A 30 000-nél népesebb városok 16 könyvtára közül a szakmai irányelvek előírásait (1860 négyzetméter) megközelíti kettő (Vác: 1440, Kiskunhalas: 1120 négyzetméter), eléri a felét kettő (Kazincbarcika: 921, Jászberény: 872 négyzetméter), a harmadát egy (Esztergom: 614 négyzetméter). Hosszabb azoknak a listája (nyolc könyvtár), amelyek messze elmaradnak a negyedétől is (Szentes: 367, Gyula: 345, Gyöngyös: 361, Orosháza: 280, Hajdúböszörmény: 244, Cegléd: 316, Erd: 156, Ózd: 80 négyzetméter).

A 20 000 és 30 000 lakosú városok 21 könyvtára közül három éri el az irányelv (1440 négyzetméter) felét (Mohács: 880, Makó: 775, Siófok: 680), hat a harmadát (Keszthely: 567, Karcag: 560, Tata: 470, Hatvan: 460, Mosonmagyaróvár: 452, Törökszentmiklós: 433 négyzetméter). Itt a sor végét Várpalota (240), Monor (220), Csongrád (204) és Dunakeszi (141 négyzetméter) zárja.

A legnépesebb kategória (54 könyvtár) a 10 000 és 20 000 közötti lélekszámú városokat foglalja magában. Itt találjuk az egyetlen könyvtárat, amely az irányelvek kívánalmának (1030 négyzetméter) megfelel, sőt azt meg is haladja (Sárvár: 1389 négyzetméter). A felét eléri hat könyvtár (Kiskőrös: 800, Paks: 750, Szigetvár: 719, Dombóvár: 600, Kalocsa: 596, Tapolca: 546), harmadát kilenc könyvtár [Nagykálló: 390, Leninváros: 365, Bonyhád: 364, Dabas: 357, Tiszafüred: 357, Püspökladány: 350, Sátoraljaújhely: 346 (Sátoraljaújhelyen 1980. november 12-én 1120 négyzetméter alapterületű új könyvtárépületet adtak át rendeltetésének — *A szerk.*), Nagykáta: 341, Szeghalom: 340 négyzetméter]. De 13 könyvtár alapterülete nem éri el a 200 négyzetmétert sem (Hajdúnánás, Sárbogárd, Nyírbátor, Bal-

mazújváros, Sárospatak, Tiszavasvári, Kőszeg, Balatonfüred, Budakeszi, Barcs, Túrkeve, Kapuvár, Zirc).

A 10 000 lakosnál kevesebbet szolgáló 23 könyvtár közül a szakmai irányelvek előírásait (700 négyzetméter) 50 százalékra vagy azt meghaladóan teljesíti hat könyvtár (Tamási: 495, Devecser: 491, Lenti: 435, Vasvár: 383 — *e könyvtárat időközben be kellett zárni, mert régi falai és födémjei nem bírták el a 43 ezer kötet súlyát* — *A szerk.* —, Sümeg: 350, Kisterenye: 350 négyzetméter), de 11 könyvtár alapterülete e kategóriában is 200 négyzetméter alatt marad (Putnok, Bácsalmás, Encs, Mezőcsát, Endrőd, Füzesabony, Záhony, Kunszentmiklós, Mezőkövácsháza, Kistelek, Abádszalók).

A nyájas olvasó elnézését kérjük, ha a sok szám közé véletlenül hiba csúszott; úgy véljük azonban, ha itt-ott mellé is ütöttünk a számológép gombjainak, a számokból kikerekedő kép mennyiségi szempontból hűen tükrözi a valóságot: „B”-típusú könyvtáraink épületnagyságrendjeit, építésük ütemét. Bár vannak örvendetes híreink az adatfelvétel után elkészült s épülőfélben levő, olykor nem is kicsiny épületekről, nem akartuk velük a helyzetképet feljavítani. Ha majd 1986-ban valaki ismét veszi a fáradságot a számvetéshez, hadd teljék öröme az új épületek regisztrálásában.

Papp István

könyvtári élet

A központi szolgáltatások igénybevétele és a tájékoztatás egy megye „B”-típusú könyvtáraiban

Ahhoz, hogy a magyar könyvtári rendszer életképesen működjön és az olvasó a rendszer minden pontján elvileg azonos szintű szolgáltatásokhoz juthasson, több fontos tényező együttes jelenlétére van szükség. Egyrészt arra, hogy a központi könyvtárak — hálózati központok, országos szakkönyvtárak — képesek legyenek a szükséges szolgáltatások nyújtására; másrészt arra, hogy a fogadó — jelen esetben a középfokú — könyvtárak alkalmasak legyenek a közvetítésre.

A tanácsi közművelődési könyvtári hálózat működése szempontjából létfontosságúnak tartjuk az „A”-típusú hálózati központ és a „B”-típusú könyvtárak, alközpontok viszonyát. Ezért megyénkben, Vasban megvizsgáltuk, milyen központi szolgáltatásokat tud fogadni a hat „B”-típusú könyvtár, továbbá, hogy a szolgáltatások igénybevételenek milyen gyűjteményi, személyi és technikai akadályai vannak. Az 1974-ben lebonyolított, majd tavaly megismételt vizsgálódás *a kurrens tájékoztató eszközökkel való ellátottságra és ezek kihasználtságára irányult. Az 1981. évi adatok bizonyossága szerint az eltelt hét esztendő alatt javult ugyan a helyzet, de nem valamennyi könyvtárban, és egy-egy könyvtáron belül sem minden területen egyformán.*

Tájékoztató eszközök helyben

Valamennyi „B”-típusú könyvtárra érvényes az a megállapítás, hogy a legfontosabb általános műveket és a könyvtári szakirodalmat feltáró bibliográfiákat megtaláljuk állományukban; ezek alapján tájékoztatást tudnak nyújtani a fontosabb magyar nyelvű könyvekről és folyóiratokról. Minden középfokú ellátást nyújtó könyvtárban megtalálhatók a *Magyar Nemzeti Bibliográfia* és mellékletei, továbbá a *Kurrens Külföldi Folyóiratok a Magyar Könyvtárakban*, a *Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom*, a *Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája* és más segédletek.

Az említett kiadványok nélkül alapfokon sem képzelhető el igényes tájékoztatás, a „B”-típusú könyvtáraknak azonban ennél lényegesen többet kell nyújtaniuk a központi szolgáltatások közvetítése révén is.

Az egyes szakterületekről való tájékoztatás feltételei ismeretáganként és